

стир зовар үүмэтэ бээлд баа-
на, парти туст кеджжэ ш-
дхэд болн нань чиги олн
ахын дэврэлд хэрү агч ча-
жани. Тийнхэл парти
XXVIII съезд деер парти
нүдүдг нидчэн илгээнд
чинг хадхал, тоомсран өд-
лүхүн төлө номынуст болн
илгээн тэвчир олүд зөвт
гн, нөсгн бээлжирхэд
илгэ тогтохон?

поллгчдан мал өсклнлэ хад-
хар үүлднэ. Урднэ мань эд-
хүд 50 миннэс үлү хөн би-
лэ. Болв Хар налнл болн
Кнэллрск малын идигт яс-
рулхын төлө правительствн
батлж авсн тогтвориг күнжэ,
тер төлөд малын то хасгдн,
ола аял-ахул зүг 40 минн
хөн бээна. Мал өсклнлн ком-
мунистн бахар кеджжэ хн
мана анду, зүг парти 19 ге-
шүг төднэ верглэнд бээна.

Тер бийн коммунист-
малчир өдөн харцта күч-кө-
лсэри ончржана гнж келж
болшго. Зүг коммунист Б. Б.
Ибрагимов харджаа хөөч-
рин бригад таяа жилэ ауда-
нан нүг үзмжсэр күчэв. Ур-
дн чиги, партин шин Уста-
вд чиги коммунист күч-кө-
лсн үлгүр үзүлж кедлх зө-
втэ гнж келгжэнэлм. Тийм
кевар эс калхлэ нүдүлгч нл-
чэн партийнр янж үзүлх-
мб. Тийнчнал, зүг ханцхи
күч-көлсэри биш, ола үүлд-
врт, партийн кедлмшт шу-
нж орлцал коммунистн н-
ригт дуудулх кергтэ. Тер ут-
рар ларани партийн хург де-
ер, парти XXVIII съездин
келлмшин ашмудар күүндэр
кекхэри эн төрт онд онг
тусхамн.

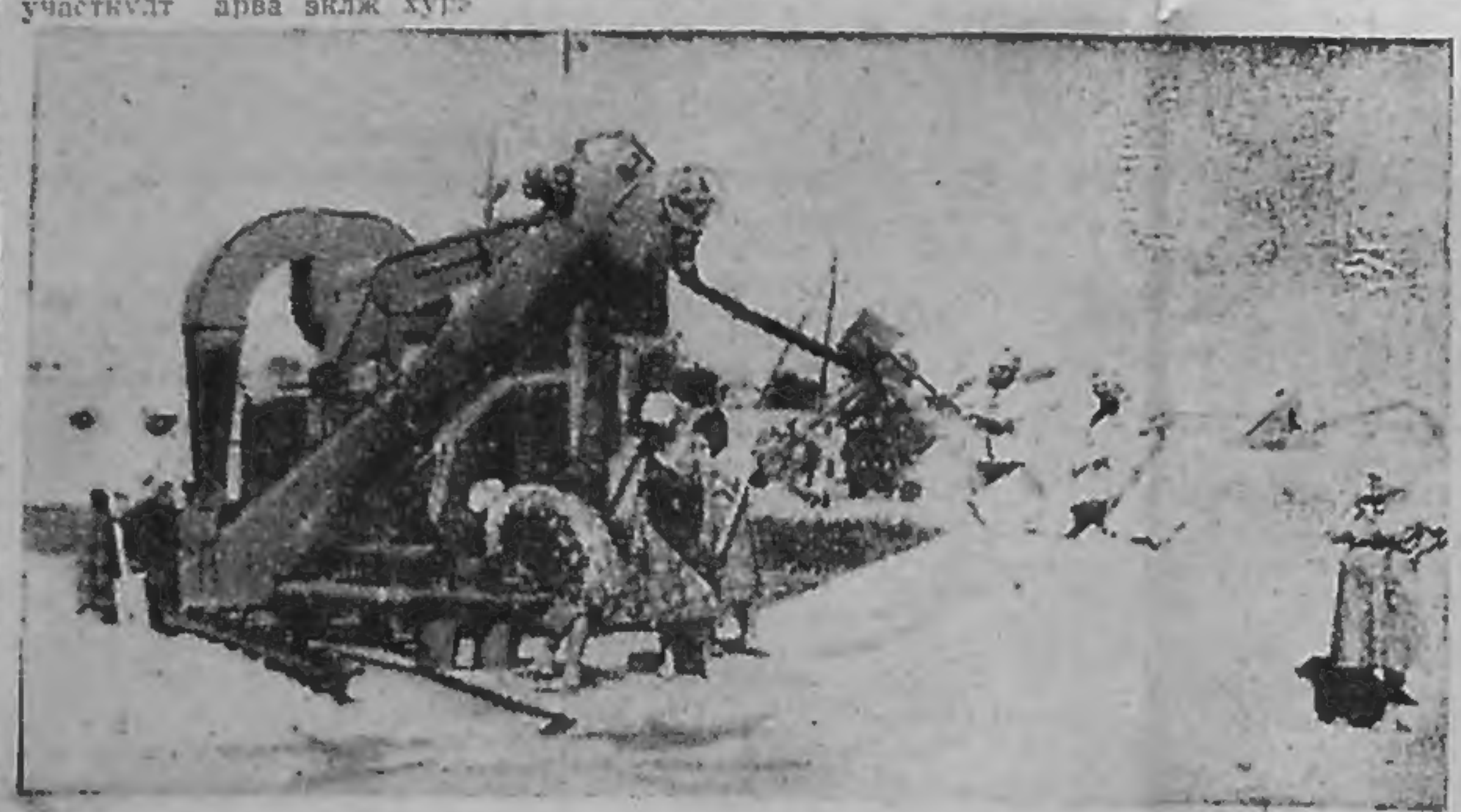
Энл партийн организацин
лэч үлгүдэ гиснн ханцхи
эз-эхүн продукт хархана
эз-эхүн продукт хархана

бээлд хамгин түрүд яма-
ран кевар коммунистир
сопналь төрмүдэн халхж ча-
на гиснэс бас мелгднэ.

Эндир өдрэ өркн биш тө-
рин — малын кошмудыг бо-
эцин таагар күнн тетклн бо-
лжана. Хөөчрин 47 хомас
зүг 35 хомс электрорүдэр те-
тэгдсн бээна. Эгн зүг он-
ларуллн дөнгөө күчгелсн
юмн гнж келж болхмн. Зүг
эн жыл хөөчрин 16 кошүр
электрорүднл орулгдла. Хо-
өчир хот болнлг газ олалжа-
на.

Удл уга поселкин амтн
иртмжн газ олалж чадх-
мн, электросетиг асруллн
келлмш кеджнэ. Бээпин
нань чиги төрмүд бас халл-
гджана. Патэр уга болснэс
көлтэ түрү-зүдү үзжэ амтн
уга болвчн, тер дотр, герин
таал асруллнэ чеерүдт 30
өрк-бүл зогсжана.

М. МАНДЖИЕВ,
«Улан Туг» совхозин эклц
партийн организацин сеглэтр,
Черноземельск район.

Удл уга поселкин амтн иртмжн газ олалж чадх-мн, электросетиг асруллн келлмш кеджнэ.

•Тооцана-суңхврн партийн конференциг угтж

Соньмсулгч янзтаһар давх зөвтэ

— 1990 жилин тава сарин 28-д Сарпинск района пар-
тийн XXIV конференц кедлмшн эклхмн. Энүн деер де-
легатир районн партийн XXIII конференцин дару парти
райкомин бюрон, шүүврн комиссин кесн кедлмшин тоо-
ца сонсад, күүндэр кех, тер дотр, нань чиги төрмүд хэ-
лэхэд, партийн органа шин хань сунхн.

депутатирин хань болн теру-
нэ күцэгч комитет бас баһ
биш кедлмш күцэх зөвтэ гнж
сангднэ. Тооцана, докладт
район ямаран кевар госу-
дарствн зукас күцэжэхн
тускар, мал өсклннэ, төрө
урхалннэ керг районд янж
күцэгдэхнн тускар, тер до-
тр, районд болсн олн зүсн
кампаньсин кергүдт эндү на-
рхис амтнэ тускар доклад-
чик темдлх зөвтэ.

Би партийн конференци
делегат биш, Эинн нк нун-
дла. Сарпинск райпои эклц
партийн организацин тоо-
цана-суңхврн хург деер энү
нэ меддл бээх предпрятн-
мүдин хардачир партийн кон-
ференцин кедлмшт орлцх
зөвиг бийснэ элэд авсми.
Тегэд чиги би барин дөнгөр
эврннн ухаан-тооларан ме-
дүлжэнэ. Тодрхаһар келхлэ,
партийн райкомин аппаратын
тускар, теруна сеглэтрмүдин
тоолин тускар, керг угаһар
орм аялжэ кесг амтиг ха-
схин тускар би «Коммунист»
районн газетд бичг бичлэн.

КПСС-ин XXVIII съездин
«ми коммунистирлэ харһад,
партийн туск күүндэр, партн
энгрх, аль угай, ямаран ке-
вар съездин кедлмш давх

гнж дангин күүндг билэви-
ди. Партьд тогтсн бээлд зө-
вар күнд, илднэ келхлэ, сүл
цагт партн тоомсран, амтн
нэ иткл гееһэд бээв. КПСС-
ин ЦК-и, Политбюрои кедл-
мшт бээсн эндүснр зааж шал-
хлнн энтн тигнн керг, болв
мади, коммунистир, КПСС-
ин ЦК-и Платформ шин Ус-
тавас нштэ цуг күчэн кедлү-
лх, күнд йовдлмудыг дилл-
хнн төлө зүтклнн — энтн тө-
рүц талдан керг гнж санжа-
нав. Мел тийм кевар партийн
конференц кедлмшн бүрдэх
гнж итжэнэв. КПСС-ин зе-
рглөнэс харсн болн одачн
партир дэврлн кеж бээх
коммунистир, эс гнж партин
тоомсриг өөдлүлх биш, нам
муурулжэ амтилэ мади, ком-
мунистир-большевикүд, нсг
хаалһар йовх зөв угавиди.
Эн конференц деер делегат-
ир КПСС-ин РК-и кедлмшч
ханьд йоста коммунистирн
сунхн гнж би зөвар нкэр нэ-
элжэнэв.

Дөкэд нсг кергин тускар
би темдлж келхэр бээнэв.
Района «Коммунист» газетин
редакцин штатн биш кор-
респондент болж би үүлднэв.
Тегэд мана редакци шалһгч
чинртэ материалмуд барлх-

дан сагна. Нам эдниг ба-
рлхдан ээжэх кевтэ гнж сан-
гднэ. Эн өмшгиг, эс гнж
сагиг уурулх кергтэ, газет
зөрмгөн үзүлхлэ тер цагт
селькормудын то нндх ги-
жэнэв.

«Коммунист» газетин ре-
дакцид кедлчирин күнц то
уга. Юнгад гнхлэ, жалань би-
чкн. Келхд, партин райкомин
инструкторин жалвас газетин
корреспондентин жалвн зө-
вар баһ, болв кежэх кедлм-
шн зөвар элэд гнж санжа-
нав. Үлгүрнн, материал йо-
над цуглуулх кергтэ, кеер ма-
лын хост кедлж йовх хөө-
чирлэ, эс гнж төрө хуралннэ
кемлэ күч-көлсчирлэ болн
нань чиги амтилэ харһж күү-
ндир-кеж, төднэ тускар би-
чх кергтэ. Эн кедлмшнр эвтэ
болн сергли кабинетд сун
бээж күцэж болшго.

КПСС-ин XXVIII съезд
деер батлж авгелсн програм-
мн Гериллннэ, шин Уставин
тускар өргн күүндир болхнэ
бас маһд уга.

П. ВЯТКИН,
партийн гешүн.
Садовое селан.

ЮНЕСКО-н экспедиц

ОДЕССА. (ТАСС-ин корр.
Е. Шаарман). Парикас
Эдэрхн күртэ — «Торнн
хаалһин — күүндирин хаал-
һин комплексин шинжлһн»
гидг ЮНЕСКО-н нарт дел-
кэн ик кемжэтэ проектар
экспедици йовх хаалһин
түрүн өнхнн ним.

Парикас нарт йовад,
Мюнхенэр, Венаһар болн
Будапештер дэврж нарал.
терүд орлцжх улс Хар
тегснн көвөд бээх советскн
портн ирл. Эндэс экспедиц
«Федор Шаяпин» гилд пас-
сажирск лайнер деер Сочи
ора, тегдэс деедгерманск
«БМВ» гилд фирмин — эк-
спедицин спонсорин харһгч
мотопилкмүдэр Эдэрхид күр-
хар бээна.

Эн экспедицин хол төрн
— хойр минн дунлаур жил
өмн Деед үзгин болн Ло-
уэгин цивилизацин элчирин
— «Алдр торнн хаалһ»
татсн улсин өклсн кулд-түүл-
гэнэ болн гуманитарн нөн-
илтиг шинэс тохралһн, гнж
экспедицин хардач Гюнтер
Лоренц ТАСС-и корреспон-
дентг келв. Ода эл илей ик
чинн зүүжэнэ, нарт делкэн
сообществн лонилһар эн
проект туста болхд терүд
оллжэх йисн оргнуттас —
Австрь, Австрали, Италн,
Канада, Франц, ФРГ, СССР,
Швейцарн, Японн — регнн
чиги аялтржэхн гнж тер
темаглв.

Экспедиц тава сарин 31-
Эдэрхид нолхн. Иргчдэн
болхла ЮНЕСКО эн экспе-
дицн паарандан «Алдр тор-
нн хаалһин» наадк өнгөрн
йовулхар бээна — Советскн
Дунд Азин республикүдэр
болн Хол Дора үзгэр дам-
жад Кнтд күртл.

•Наркоманьла ноолдлнн

Бичкдүд болн наркотик

СССР-и МВД-д болдг
брифингст сөн, байрта ста-
тистик эс келгдгт журна-
листир дасчкв. Орни-нуттг
үүл татлһнла ноолда кел-
һнд зөв-йос харлһна орган-
муд ода деерэн диллжэхн.
Болв бичкдүд болн насн
дигт күрөд уга байчул дунд
наркоманьла ноолдлһна тө-
рөр тава сарин 24-д болсн
брифинг деер гентки байр-
лүлсн нег то-диг келтэв:
1988 жилла дүнцүлхлэ илдн
медицинск биш аврһар
наркотическ средстас олалд
тоод авгдэд бичгчнхн насн
дигт күрөд уга бичкдүдн тонь
9.1 миннн күүнэс 7.5 мин-
һнд күрч баһра.

Тийм йовдлмуд эн жил бас
баһржана. Нидкклэ дүн-
цүлхлэ 14—17 наста 100
миннн күүнэ тоод наркоти-
зацин кемжэн 49 күүнэс
41-д күрч баһра.

Тийн чиги статистик йос-
та бээдлг күншлнэ үзүл-
жэхн гнж СССР-ин МВД-н
келдчир келв. СССР-т нар-
котик эдлгг, шинлн тоод
авад биччхн 117 миннн күн
бээна гнж келгднэ, зүг энү-
нэс үлү чигн болх, диагнос-
тичск аппаратур му бо-
лад, эн корта йовдла неол-
ла келг везомствэ тус-тус-
тан онц келдгэс көлтэ нар-
котик эдлгг өмтиг цуһара-
һин илдкж бичж авч бол-
жэхн. Терүгнн наркотикэс
бичкдүдиг болн насн
дигт күрөд уга бай-
чулхг харснлһна дүс-
союзн обществн то-диг ит-
күлжэнэ: жил болн нуувчин
рынкас 50 тонн наркотикн

булаж авгднэ, ним ик нар-
котик кесг сай күн эдлхн
болжана.

Тер обществн элчир ур-
дн брифингст бохи пресс-
конференцст нег чиги Тнж
эс заасн то-диг журналист-
ирт ога: наркотик йосн би-
шөр авч эдлгг төлөдөн зар-
һла харһсн. Морфинизм
гемтэ күүклн 60 процен-
тн — мөдсестрас: нарко-
манмудын 50 шаху про-
центн 30 күрөд уга бээж
агнрнэ; наркотикн экиж эдл-
снэ авч ут нас насалһн
25 жилэс үлхш; баһ наста
наркоманмудын 60 шаху
процентн бийн бийн ал-
хар седна; өмтн гермүд,
патэрмуд тонг цуг йовдл-
мудын өрөлнэ — наркоман-
мудын аалн; московск шко-
лынкүдн 10 процентн
наркотик олалж үзж; нар-
коман болнн шилээн 5—17
кү наркотикн орулна; нар-
тин экиж эдлгг насн
14—16 жилэс 9—11 күртл
баһра.

Ээмшгтэ статистик... Ода
деерэн эн ээмшгтэ йовдла
нанцхя дотр-дундын орган-
муд ноолда кежэнэ. Зүг
эдня чидлн күрчэхн. Эднэ
чидлн күршго, явгт нуулго
кел кергтэ. Бичкдүдиг болн
насн дигт күрөд уга байчу-
дыг наркотикэс харснлһна цүс-
союзн обществн элчн кел-
си «Эн халд малан госу-
дарствд нээлжэхивиди, те-
рүнэс догт күлэжэхивиди»
гисн үглэ бас зөвшөрх керг-
тэ болжана.

Н. ЛЕМИДОВ,
ТАСС-ин корр.

ЭЭМШГТЭ ГЕМ ИЛДКГДВ

Туризмн болн экскурсин
Ставропольск крайин Сове-
тин «Родник» гилд кем-
пингт амрчасн эмтн дунд
онһадг гемэр гемтсн улс
илдкгдв, гнж Ставрополэс
ТАСС-ин корреспондент
Н. Стижкнн заклв. Тава
сарин 24-д гемтэ 13 кү
больницд орулв.

— Булгас ус уусн амтн
гемтэ, тер булгин ууснд он-
һадг гем татдг микроп бээсн
бээж, — гнж Ставрополэс
ирсн РСФСР-ин эрүл-менд
харлһна «министрин дарук,
Эрвсан Федерацин ах госу-
дарствени санитарн амч
Е. Беллев келв. — Крайин
цүтхлнд контрактар кедлж
«Иатурист» гинчлүр тосх-
жах болн цаг-зуур кемпингд

бээх Сирийэс ирсн тосхачир
дунд бас онһадг гемин вирус
олдв.

ТАСС-ин корреспондент
З. Хромован сурвар эн ээ-
гиг цээлжэ өгхлэри РСФСР-
ин эрүл-менд харлһна ми-
нистрин нсгдгч дарук В. Па-
нов онһадг гем паарандан
бичэ дөргн хартха гивэд, дө-
көд болхла санитарн-гиги-
еническ болн гемэс хөрлһнэ
керг-үүл күцэлһнд бөөри эм-
чирт нөкд болтха гивэд
РСФСР-ин Минздрав Став-
рополэсд түргөр бөг эмчир
илгэв, тегнэ ханьд минис-
терствн ах инфекционист
йовнэ, гнж келв.

Зүг гемтсн улсир биш,
теднлэ хамдан бээх эс гнж
тер бутас ус уусн цуг ул-

сиг больницд орулхн. Угин
заагт келсн, тер булгд тал-
дан, олэлкхад харһад вехсн
усн ирсн бээж. Лабораторн
шинжлһнд гем уга болж
харсн цуг улс хэрэд йовж
олв. Невчин азуур эдн бээх
һазртан эмчирин халэврт
бээхмн. Кемпингд 82 күн
үлдв, нн зуудан, өмчлүд.
Элч эн-тер уга бээдг болв
чиги, специалистир элд бач-
им нөөр профилактик ке-
жана. Эн һазрт бээх уусн
өөмх вөв өггдэхн, усна
тогталмудас ус ууж болшго.

Күдэжэх керг-үүлэвэрмүд
эн һазрт гентн дөргсн гем
эдгэдгд, цаарандан таршго
гисн иткл агчана.
(ТАСС-ин корр.)
Ставрополь — Москва.

Эд-тавр хатяр болсн цагт

В. ПОДЕНОВ

В. ПОДЕНОВ

Редакцас: Ийм төр тэв-
жэх бичгүүд редакцид баг-
шишар явна. Мэдэгтэ ма-
лчин тоолвор чик гиж ме-
дгднэ. Эврэ наэрин бээ-
лдд үүмж-зовжахнь бас
сэн. Болв төргч хайлхия
төлөд олна күчн кертгэ.
Газетүр бичж, эн туст эв-
рэ ухаан-тоолворан меду-
лж, үр-күр кех кертгэ.
Тедниг цуглуулжабад, на-
эрин төрөр бээх инстан-
сур илгэж тодрха керг-
үүлдвөрүр залхмй. Нег
үлү номтир, бичэчир, эд-
ахун специалыстир күү-
ндарт ордх гиж күлэ-
жэвэвдин.

Онйг некжэх төр

ШАЖНА ТУСКАР ЧИКЭР ЦЭЭЛХМН

1934 жилд мана Халымт тайлчин ээмг-нутгуд дотр бэсн шажна бээрн хурлмудт хаазад, түүнд церглмжэс хурлин багш, зурхач, эмч, телл, гелл болн манж, куртл цутганын гемшанад, ондан наарт тууһад уга кесмн. Хурлин гермудинг хамлаад, ээрм хотдт эклчин дундын школ бэрсмн. Тер пагас нааран ода 56 жил дайв. Эн пагин эргдл найд дала тавшүн цаг учрсн уга. Дээдэ нал, нүүлһнэ үкл, дээдэ хаатк шарх, нань чигн олн зоялн. Эн үгдсн му тоотмт, цогварн дааһад, тесад прсн медата улс ода баһрад ирвэ. Тер учрар, чик үлүрт «Бууриг ботхн солх» автэ. Би лавта иткжэжэв. Мана келн амтна, тер цагин эргдл харһсн сөн му хойрин тууж, дорас өсжэх мана үйрт үлхнэ алдг уга. Тер тарик эрки хаалһнэ, ээрэ келэр бичач кун галетин хаалхст бичж, сурһульчирин дегрт бичж, нань чигн олн хаалһ олалх автэ.

Мана «Халымт үнн» газетин хаалхст терүнэ тускар олн тодлрмуд барлгднэ. Умшачир онйган өгч умшхнэ лавта, баһчууд теднэс үлү.

Шажна төрөн алаад, тер олн жилин кемжанд хуврт уга бэв чигн, самаи-седклэсн эальврад, мөргэд, эркин эргүдэд амтн йовзата. Күн болһна эврәннэ дурн-седклин болжана.

Ода эн хувржэх пагин бээд авад хэлэлхэ, шажна төрөн тогтах, хурл бэрх, ламгелн бурдах зөв дийлэд, бурдэмжин келлмш кемжхнэ медгджэв. Түүнэ ааһлду нег пемн сурар бээв.

Негдээр, шажн йосан бэржэсн цагт шажна нарт «Ээлтхан ээриг» гидг нертэ дегтр бээж. Тер дегтрт иргэ ут-олн пагин бээдлг, урдасн тааж медад бичсн, намаг бичкн цагт, тайһд үзгэр, халымт келлд орчулсн номит, нег сүүрт, хурлин аурхач, амтнд умшж өсгсг тодлаив. Түүнэс, ода куртл маргдл уга чеежд үлсн ним үгмуд болна: судл уга ирх цаһан мөри жилдэн болх. Дээдэ амн шажн төрөн алдх. Киличин ик үлэр, күүна наарт кееддэ, үкл-үүмэна цаг ирж, аль чигн зовлнгин гүдү нхдх» гисн үгмуд билэ. Терн цутган харһаа.

Цаарандн. Шажн төрөн бэрж бээсн цагт мана кели-амтн гер болһид нег бурхд бээд билэ. Тал-таллан керта, цутжж кесн алтн цогшл, цаһан мангн болн шар зөв махмудт, нань чигн олн амтн бичсн. Телл дотр шар, мөри ээрэ даварһад орасн

онц хээршгтэ. «Дор жодв» гидг нертэ ном бээдг билэ. Тер ном юн учрта, юунд кергтэ, яһад бурхнла эдлцэд, тоож хадһлгдж бээсмн?

Бас шажна ном дотр, тайһд үзгэр халымт келэр барлгдсн «Буурдин сүдр» гидг зузан ном бээдг билэ. Наста медата, хэрх цагин өөрдсн, эдлш уга өмчид бэргдсн күүнд умшлг билэ. Учрн ахрар келхлэ. Эргл-номин хан тал өнгрсн күүна сүмснлг алч авад, дахулад йовсн цагт хаалһнэ харһх олн өнг, шулм-бирдин мекд авлгдэд уга йовад, күрх наартан күрэд, зөв-киллц хойринь йилһдг, сүүрд орад, сүмсн таралигин орд харх, таимн йоралд тусхиг йилһнэ гиж умшлг билэ. Нань чигн ик олн өнг юмлаа харһх гиж бичэтэ.

Мирд бурхн, Дэрк ном хойран цээлһарнэ негднэ. Дээд мөрдлд йовжэх күүнд, ээрһлэ харһад түүрмд туссн күүнд, уга-яду болад олз-ору хааһад холлад йовжэх күүнд, бас нань чигн гер-бүлэсн-салад холлад йовжэх нал наста күүнд бууһн сумла бичэ харһтхэ, хутхата олн амтн дотр му нүдид бичэ үлгдтхэ, йовсн керг-үүлнэ номин йосар бүтж, олзата-орута, хаалһнэ барун амтн татж, байрта иртхэ гилһд. Мирд бурхиг күүнүндэ зүүһд, Дэрк номинг гелнгар умшулад, йөрөл тэвэд йовулдг билэ.

Шажн төрөн-йосан бэрж бээсн цагт жилин йуран хурл негд билэ. Үр саран хурл гиж хаврин сүл сарин 14-д аһлад 15-д тэгсэдг билэ. Дундан хурл аунин нег сардин бас тер өдрлэ негд бээж. Өгдөн хурл гиж негдэдг, нарин дунд сарин 14—15-д йурэдгчнэ, тараста хурл гиж Мээдр нертэ болдмн. Кенчрт зурсн, дунхдхнэ, өндртөн 3—4 метр, эргидан 2 метр бурхна зургиг хурлын наакар өрст өлгэд белалхэ, үн-бүшкур татхлэ, хурлд ирсн цуг олн амтн мөргэд, арш авч аршалдг билэ. Хурлын дотр, цуг гелнгуд тер хойр өдр сулар уга ном умшж хонх цокж бээдг билэ. Хотн-хотнас ирсн медата улс бас орлцдг билэ.

Хуран хурлд, хурл болһиднэ, тер хурлын ээмгд бээсн олн хотна амтн, цуһари өмнэсн белдэр келдэд, өмсж одх хувц-хунр белдэд, хотхол белдлэдг, урданд тэвх мөр асад, унж йовх мөрдн кеерулж цаһан мангн товч-та хааар, нөгт, цулэр, өмэл, ташаг, илн чигн юмс. Эн тоотар унж йовх мөрдн кеерулд, эврн бийн, хар лани

бишмүдэн өмсөд, хавсж цутхсн өргн цаһан мангн бусан бүслэд, хар булһар йосан өмсөд, пасн мет цаһан киликр майган өмсөд, улан залата төгрг хар махлан цохлад өмсөд, мөри дээрн суухла, бас сээхн зорнамжата болж үлгддг билэ. Өлк тоотинь келхэ, Кеерсн күүнд-бөрд, нартан домбран бэрсн, баахн көвүд-залус хонхт гармаһан бэрсн. Цуг амтна седкл ик байснху ик жирилта сөн өдр кемжэх болж мөлгддг билэ.

Бас чигн олн өнг, мана халымт келн амтна кемж йовсн йосн-ямр, төр-токмн, олн туужта. Сүл 50 жилин эргд тер бэрж кемж-күцэж йовсн, төрт-яһата бээдлин ик аунь гесдрэд хуурва. Бола «Ээлтхан ээриг» бичэтэһар орчлгин нүмн-амтна бээдл, мел негөр бээдг. «Орчлн ора болн жора», «Күүнэ ухан, заань чигн мет», «Цагн ирхлэ, пасн дээр түүмр шатдг», нань чигн олн кергтэ, яһата, төртэ учрта мана халымт амтна үлгүрмуд бээв. Түүнэс ишлхлэ, ода иржэх мана цагт гессэн, алдсан хэрү тогтах амр төр биш. Бола бүрдэх, күцэх, кеерүлх — мана цугтанмидн эркин төр. Күцөгдх ээвтэ, цаг кергтэ.

Мини дээр заасн ахр цээлһвртэ сурвирг амтнас суржана. Элст дээр бүрдэд колдхж шажна халхн хувр-гуд, чик цээлһвэр өгх ээвтэ. Теднэс талдан, мана улс дотрас өмннэ шажн, ах-тонх бээсн цагт теднэс ээлһлэд бэрж йовсн ик наста кун цээлхх ари чигн бээж. Нань чигн эв-арһан олж медх зөв чигн бээж.

Эн минн сурвирг, олдсн хэрү цээлһвртэһинэ, барин халхд бичсн болхлэ амтн онйган өгч, соньмсж умшж, хадһлх гиснэ минн ухан-тоолар. Дөкэд минн нег һундл. Би эвр-иннэ пасна кемжэһар, эврэ келн амтнннэ давсн цагин ямр-яһани, төр-токмн, учр-утхин, йосн-бээдлин тускар, медсн-үзсэн бичэд, өсж йовх үйртэһан давсн гесдрн кесн шинжлэтсн, клетксн хувалжана. Би өмннэ чигн бичлэв, нанд сурһуль уга. Минн бичдг бээдл эн. Шалһх, шүүхнэ талд болжанат. Сөргөж үзтн. Ода бас ахрар, нал тээлһна учр-утхин, халһн йуран йөрөл илгэжана.

Ухана урмд тасртл, уйн догц иртл, өсжөх аврэ келн үйрт инчудин заасн, келсн тоотас, хадһлсан, үзсэн үлдэх гисн седкл мел негдэдг бээв.

Анжик НАСУНОВ

Объективд — зунн балһсн

Р. АСТАХОВАН
ЦОКСН ЗУРГУД

Гриппин бас нег медгдэд уга халхнэ секгдв

Наар дээр догдлсн нарт делкан турун дэн 10 сай кун уга кев. Дээдэ хаатк йуран жил болхлэ, негчн халһн угаһар 20 сай шаху күүнэ ам таслэ. Учрн — испанк-гриппин эпидемнэ. Сүл болсн эпидемнэ (чинднэ молхлэ, пандемийлэ) 1977 жил гриппэр 500 сай шаху кун гетэд эдгсн. Тингикад, вирус күүнд биш, аһруснд чигн халһдгннэ тоолхлэ, ямаран ик му болдгнэ ил.

Эн өмшлгтэ гетлэ ноолдһнд зөвар ик дөнгөн медицинак номин доктор В. Зуевийн харджах эпидемиологин болн микро-биологин Н. Гамалени нертэ москвен НИИ-н баг келдлэрч күүрсн. Теднэ олад мөрсн юмн 1990 жилин хан

сор Зуевийн харджах советск номтир олхар седсн. Илеткд вирус халһадчад, тедннн шинжлж хэлэснэс ави келдмшн тедн өклэ. Түүн кесн шинжлэтсн, клетксн үкэд бээв. Гентн нег юмнд мифинсн орчлсн бийнэ, клетксн үкх биш, нам өсөд, дала болад бээв. Клеткст бээсн вирус бас дахад өсөд бээв. Тер паглань терүг үзөд олсн. Тингэд нүанэс дадл, адһл уга икээд бээдгнэ медгдсн.

Зуг клетк догц биш. Вирусиг цогц-махмудт шинжлэд хэлэх кергтэ болжана. Тинн шинжалт дарунэ боадг юмн биш. Вирус орулсн хуһнэс эдгэд, келу сард гриппин вирус теднэс махмуд бээдгнэ, шинжлж

үкдг болжахм? Тингн гинхнэ, цогцд дегенерацин турун процесс болжасн саам бээж. Талданар келалэ, махмудын өмкрлһн, тингснэд нерви системн бол хувднэ болж, иммунитет харелт нань чигн махмуднэ йоварһаснэ миср хуврсн бээж.

Тер кевтац шинжлжэх номтир шин «адһм уга» вирусн инфекц олсн («адһм уга» гиж түрүн болж йс-ландск профессор Б. Сегур-дсон 1954 жил келсн).

Саата паглан гриппар гетмсн күүкэ улснн күүк-динь Минск балһсна нег килинд шинжлэд хэлэлхэ, күүкхнэ экин гесн дотр бээд гриппин вирус халһдсн медгдэ. Гемин йовснн тер кев-дсон 1954 жил келсн).

Медрлд көгшн уга

Д Марк Туаллий Цицерон эврәннэ «Трактат о старости» гидг дегтрн (үүдэ-врән) жири һуртдад бийн кучэр алхасн нег жил урд үүдэсн.

Д Галилео Галилей «Диалогн о движении» гидг дегтр бичлэһан дали хойртадн тогтосн.

Д Микеланджело Буонарроти «Страшный суд» дегтрн 58 настадан экаж бичэд 66-ан бичлһнэ тогсав. Энүна протектар св. Петро гидг човжин мончхр ора бээдгсн. Тингд эн көгшн 87 бээсн.

Д Древнегречески фило-соф Платон 81-эн бичдг үз-гөн нартан бэрсн әнгрени.

Медхд соньн

Йиртмжнн үүдэврмүд

Нарт делкэд цуг наарар йиртмжн болн кун үүдэсн эврмжтэ, соньн олн зүсн үүдэврмүд харһна. Теднэ тускар «Нарт делкэд эвр-мжтэ» гидг нерэдһтэ дегтр барас нарсн. Терүнд үзүл-гэжэх 200 «эврмжэс» йир-тмжнн урн «нарт» үүдэ-гдсн тагтс, тунһедмүд (на-эр доравур нарсн ут нүкн) бээв. Күүндэ умшачир, тадид эднэ тускар эдгдлжэ-нэвидл.

Д Норвегин көвөһар бээх олн арлмуд дунд — Торгат-тен гидг арл ольд тематэ. Эн арл усн дээр юаж йовх тинригин бээдэтэ. Энүна тал дунд келдн нарт нарсн ут нүкн бээв. Эн нүкн икн кесэвэ наар мөсар буркэте нарт нарсн гиж номтир тоолжана. Эн нүкн тейснн кемжэһанэс 120 метр өндрт бээв. Арл болхлэ өндртөн 200 шаху метр.

Эн нүкн күүнэ урн наарар негдсн эдл йир эвтэ. Ар-лын дора үзгт нүкнэ өн-дрн 20 метр. деед үзгтнэ болхлэ 80 шаху метрт күр-нэ. Нүкн утдаг 150 метр даву болна.

Д Неаполитанск кал усид бээх Капри арл дээр йир-тмжнн үүдэсн эврмжтэ тоот бас элвг бээв. Эн арл бү-клдэн дотлын чолунас бүр-дг, тегэд тейснн усн цок-кад бээж дала нүн нарһж. Теднэс хамгин икн Каприа Кок грот гиж нерэдгднэ. Тейснн көк усар дамжулж нариа герлэр эн нүкн гер-тнэ. Терүнэс иштэ ануна ге-рлалһн йир эврмжтэ болна. Тегэд чигн эн Кок грот гисн нер зүүнэ.

Д Шотландин эун көвөд бээх Стаффа арл эврэ Фин-галов нүкэрн бас олд тем-дгтэ. Нүннэ хойр амид ко-лоннмуд олн бээв. Ариг дорасн донжжэх шинлх ко-лоннмуд мет зөгсжана.

Тингикад эн колоннмуд йир нег кев-яһата. Тейснн усид цогклад цугтан нег зүсн бээд нарт гиж кен чигн саншго. Урн күүна на-рар эн негдг гиж амтн тоол-жана. Юкад гилхэ, түдү дүшэ эвтэ сээхн эн нүкн утдан 70 нар метр, өнд-ртөн 30 шаху метр болн. Полһнн тейснн усн. Тей-снн дотһан эн нүкнэ ар-муд цогклад терүнэс тарсн усн дотһан олн өмчт өмч-нар герлэһн. Дольгана цок-клһнас нарсн э дора татсн көгшнн э болж өсөгсднэ. Салһата, цагт эвүна э улим-ниднэ.

Д Аравийск тоха арал, Ливана уулмуд аһагт бээх ари бас эврмжтэ. Ээрмдлн йиртмжнн үүдэврмүд шин-жерн ухан седварэс түргар үүдөгднэ. Улгүрн, хойр уулын ууһхн хавчурт бээх эн тагт йир бат. Кев-яһари чигн өмчнэ, йиугт кун биш

Аштнэ юн болхнэ медгджэхш

Уул халымт келн эйрүлхнн төлэ тавн жилин эргд олн амтлэ болжх күүндэрт идэвхитн негдээр, цуг мала тайлһнн но-мтир, багшнр чигн орлһна. Эн үүмүлгч терн тускар ил амтн болн келдмшчар бас өөр сүл-седлган газета барлад, радио-ар хамлһна. Зуг тер болжх цуг күүнд-эртд ода амтнд өмг экин орд номта биологичиднэ бурилн болж нарчана. Загдсн йовад кен гетэ болжхнэ, не-

рөннэ келан олалһнд орулах кергтэ гисн чик гиж би санжана. Орс келн болхлэ, кээз чигн эврәнн чинрэн геешго. Алдэ болв чигн Халымгасэ нааран нарсн цагт орсаһар күүндл уга бээшгтэ. Орс келн бийнэ эврәннэ хаалһан олж деглрхэ, — гиж эн күн төгсөн. Терн мел чик! Олн амтн дунд суусн би эн үүмүлгч йовдлыг нигж уха-лүв.

Заказ 1354.